

УДК 378. 035.147

HUMANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AS A STIMULUS OF THE STUDENTS' SELF-REALIZATION IN A FOREIGN LANGUAGE LEARNING

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК СТИМУЛ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Levchuk O. /Левчук О.А.

*Ph.D, as.prof./к.філолог..н., доцент,**Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Анотація. У статті розкрито позитивну роль гуманізації освітнього простору, що створює комфортну атмосферу, в якій особистість має бажання отримувати знання з іноземної мови і зацікавлена в тому, щоб проявляти свої здібності та розкривати глибину свого потенціалу. Названо ознаки, що мають бути враховані при побудові освітнього процесу у вищій школі на засадах гуманізації, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості та стає стимулом до самореалізації за рахунок гармонійного розвитку студента при вивченні англійської мови.

Ключові слова: взаємодія, гуманізація, зона найближчого розвитку, метод, освітній простір, особистість, студенти.

Вступ.

Сучасне життя зі своїм насиченим інформаційним простором спонукає людство до осмислення й усвідомлення того факту, що діти мають право самореалізовуватися в цьому складному, інтенсивному столітті. Отже, вчителі намагаються надавати навчальний матеріал для розвитку особистості при вивченні іноземної мови, збирати й опрацьовувати інформацію, а також допомагати пізнати світ знань, акцентуючи увагу на тому, що ці знання необхідно вміло використовувати в подальшому житті. Одним із кроків до створення освітнього простору в руслі комфортної атмосфери, в якій учень має бажання отримувати знання і зацікавлений в тому, щоб проявляти свої здібності та розкривати глибину свого потенціалу, є гуманізація освітнього середовища.

Основний текст.

Спираючись на визначення гуманізації освіти – розповсюдження ідей гуманізму на зміст, форми, методи навчання; забезпечення освітнього процесу вільного і всебічного розвитку особистості, її активної участі в житті суспільства зрозумілим стає факт, що саме побудова освітнього середовища на засадах гуманістичної педагогіки надає поштовх до розкриття внутрішнього потенціалу особистості, що, в свою чергу, служить стимулом до самореалізації особистості за рахунок гармонійного розвитку учнів.

Як показав аналіз психолого-педагогічних джерел, гуманізація освітнього процесу була предметом дослідження Вікторіно де Фельтре, Я. Коменського, Ж. Ж. Руссо, В. Сухомлинського та ін. Дослідниками, які спиралися на зону найближчого розвитку дитини, є Ш. Амонашвілі, Л. Виготський, Карл Роджерс найбільш впливові теоретики у галузі гуманізму.

Загальні проблеми школи діалогу культур досліджував М. Бубер. Питання

розвиваючої освіти досліджували В. Давидов, В. Занков, Д. Єльконін.

Гуманізація освітнього процесу як стимул до самореалізації особистості потребує наукового узагальнення в тому сенсі, що створення освітнього поля на ґрунті гуманізації вимагає застосування інноваційних форм, методів, прийомів, механізмів, засобів, ознак, конкретних дій з боку вчителя, а також врахування вже відомих розробок науковців, щоб у сукупності це стало арсеналом для прояву внутрішнього потенціалу учня, що призводить до становлення особистості. Важливо узагальнити основні ознаки й аспекти побудови освітнього простору на засадах гуманізації та їх практичне застосування на різних вікових етапах розвитку учня для самореалізації особистості.

І.Фомічова визначає різницю між авторитарним навчанням й гуманістичною педагогікою, яка полягає в тому, що основою гуманізації є освітній процес при вивченні іноземної мови. В основі гуманістичного навчання іноземної мови є той факт, що в учня має з'явитися позитивна мотивація до виконання навчальних дій. Кожний педагог знає, що неважко викликати інтерес, допитливість, але утримувати їх протягом часу, доки учень має засвоїти навчальний матеріал, важко і тому мотивація миттєво спалахує і згасає.

Ш.Амонашвілі, Р.Бернс, К.Ушинський та ін. зазначають, що виникає потреба в іншій побудові освітнього середовища, а також потрібні додаткові кроки для підтримки мотивації студентів. Гуманістичний напрямок передбачає отримання перспективних результатів, які не обмежені визначеними рамками, є становленням особистості загалом [2].

Для підготовки креативного особистісно орієнтованого вивчення іноземної мови *рекомендують*:

- дотримуватися оптимального співвідношення всіх дидактичних принципів і правил, раціонально поєднувати різні форми і методи навчання;
- забезпечити творчий підхід до формування структури заняття, обдумувати можливості для самопрояву студентів;
- проводити процедуру відслідковування, заохочувати учнів до вивчення іноземної мови;
- стимулювати студентів до активних дій із залученням знань, рецензуванню відповідей;
- створювати ситуації успіху;
- використовувати альтернативні шляхи пошуку інформації, використовувати Інтернет ресурс, стимулювати до роботи у сучасному інформаційному просторі;
- розвивати креативність, інтерес, творчу ініціативу, активність особистості.

В основі оновлення методів, прийомів освітньої діяльності мають бути гуманістичні стосунки, партнерські відносини, принципи рівноправного діалогу викладач – студент. Визначальною спрямованістю такої роботи є розвиток самостійності студентів, їхньої пізнавально-дослідницької діяльності, систематичне формування в них вмінь виробляти свою точку зору, оцінку

життєвих фактів і явищ, власні погляди, переконання та ідеали. У педагогічний процес впроваджуються інноваційні технології: інформаційні, комп'ютерні, інтегровані курси, модульно-кредитне навчання, модульно-розвивальне навчання, рейтингова система оцінювання знань, активні методи навчання, дистанційне навчання тощо. Тому визначальна роль в формуванні творчої особистості майбутнього фахівця належить викладачу, його позиції, установку на творчість.

Під час розвитку творчої уяви можна використовувати комплекс вправ, рольові та ділові ігри, моделювання професійних завдань на кмітливості, які ламають стереотипи. На заняттях студенти вчаться користуватися методами генерації ідей, такими, як метод мозкового штурму, метод фокальних об'єктів та метод морфологічного аналізу. Велику роль для розвитку творчого мислення студентів, має опанування системним оператором, або схемою талановитого розв'язання винахідницьких задач. Згадані завдання являють собою фантастичні ситуації, які містять суперечність і вимагають її розв'язання.

Усвідомлюючи важливість у становленні особистості фактів саморозвитку і самовиховання, необхідно допомогти студентам подолати бар'єри, стати більш розкутими, комунікабельними, позбутися комплексів. Цьому допомагають ситуаційні ігри, завдання, які розвивають самостійність в рамках загальнолюдських норм співжиття. Розвиток особистості на всіх етапах життєдіяльності – забезпечення її творчого потенціалу, реалізації здібностей, зростання компетенції, удосконалення отриманих знань, умінь, навичок.

Інноваційні педагогічні технології спрямовуються насамперед на забезпечення умов для самореалізації студентів у різних видах теоретичної і практичної діяльності, у динамічному житті за нових ринкових умов. Ми маємо на увазі інноваційні технології, які дозволяють не тільки підвищити якість освітнього процесу у сучасному закладі вищої освіти, але й привчають майбутніх педагогів до творчого розв'язання навчально-педагогічних завдань. Використовують креативні методи навчання: ділові та комп'ютерні ігри, кейс-стаді, чиста сторінка, бінарні заняття, дебати, метод ХОБО, професійні та відео тренінги, ігрові методи, проектування, мікрорекламування, тьютерське навчання тощо.

При такому підході підготовка студентів до професійної діяльності надасть можливість швидко адаптуватись та впевнено почувати себе в шкільних умовах, успішно справлятися з емоційним, психологічним та фізичним навантаженням, будувати відносини з учнями на основі рефлексивного та демократичного управління.

Таким чином, у процесі професійної підготовки вчителів в умовах сьогодення варто формувати не тільки професійну компетентність, яка притаманна майбутньому вчителю та складає основу його професійної майстерності, духовну компетентність, яка формуватиме образ людини майбутнього.

Така освіта не тільки підвищує соціальну інтеграцію, розвиток активної громадянської позиції та особистісний розвиток студента, але й самодостатність гуманної особистості, сприяє конкурентоспроможності та

працевлаштуванню випускника.

Педагогічні інновації трактуються як цілеспрямоване систематичне та послідовне впровадження в освітню практику оригінальних, нестандартних способів, прийомів, засобів та педагогічних дій, що охоплюють освітній процес від визначення його мети до одержання очікуваних результатів.

Виокремлено *характерні риси* інноваційних педагогічних технологій, які дають змогу розглядати їх як креативну інновацію:

– *гнучкість* – можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії: навчання у зручній для студента час, у зручному місці й темпі; використання доступних і зручних пристроїв та інформаційних ресурсів; самостійне формування плану навчання;

– *комплексність* – 1) розширені можливості комплексного використання вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду педагогічних інновацій; розвивального, диференційованого, діалогічного, креативного, проектного, корпоративного, алгоритмічного навчання; навчання у співробітництві, інтерактивних методів тощо; 2) посилює принцип міжпредметної інтеграції у навчальному процесі, можливість навчання паралельно з професійною діяльністю;

– *динамічність* – одночасне використання великої кількості джерел інформації у поєднанні з можливостями інтерактивного спілкування з викладачами та іншими студентами засобами Інтернету;

– *відкритість* – з'являються можливості для експорту та імпорту навчальних ресурсів для всіх бажаючих навчатися через Інтернет, можливості входження кожного навчального закладу до світової освітньої спільноти;

– *оновленість ролей* – нові ролі для студента, викладача в освітньому процесі [1].

Роль викладача трансформується до ролі тьютора, педагога, консультанта, порадирика, орієнтира, який спрямовує освітню діяльність студентів, підштовхуючи їх до самостійного пошуку інформації та здобування знань. Сучасний викладач координує процес навчання, вдосконалює зміст дисциплін, методики навчання, підвищує свою педагогічну майстерність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій.

Викладач трансформує роль студента зміщуючи її з ролі пасивного слухача інформації, до активного пошукувача, дослідника інформаційного середовища, здатного підвищувати інтелектуальний та творчий потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, умінь взаємодіяти із засобами інформаційно-комунікаційних педагогічних технологій, шукати інформацію і самостійно приймати відповідальні рішення.

Необхідно зазначити, що взаємодія студентів із книгами, журналами, газетами, мультимедіа, Інтернетом, контакти з людьми мотивують студентів вивчати тему, знаходити інформацію багатьма шляхами і в усіх місцях, де це можливо. Такий процес навчання у поєднанні з елементами дистанційного навчання, з використанням інформаційно-комунікаційних педагогічних технологій, мережних технологій відповідає ідеології сучасного інформаційного суспільства, де споживання інформації породжує нові

інформаційні продукти, послуги і знання. Для ефективного пошуку інформації студентів доцільно ознайомити із поширеними освітніми веб-сайтами, порталами, веб-квестами, оскільки студентам варто вміти розрізняти їх і знаходити в Інтернеті.

Креативна інноватика в реалізації завдань особистісно-орієнтованого навчання у вищій школі відіграє одну з провідних ролей. Вона не відмінює і не замінює повністю класичні методи навчання, але органічно і суттєво їх доповнює. Така інновація навчального процесу, де природно поєднуються старі, апробовані та нові, створені за вимогою часу, методи реалізації навчання дозволяють найефективніше організувати процес підготовки фахівця у вищій школі.

Педагог, який підготовлений до інноваційної професійної діяльності має професійні й особистісні якості:

- ✓ усвідомлення цілей сучасної освітньої діяльності;
- ✓ врахування та розвиток індивідуальних здібностей студентів, їх інтересів і потреб;
- ✓ осмислена сучасна педагогічна позиція до нововведень у науці і практиці по-новому формулювати освітні цілі з предмета, певної методики, досягати і оптимально переосмислювати;
- ✓ здатність враховувати індивідуальний підхід, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;
- ✓ вмиле поєднання сучасної реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;
- ✓ здатність бачити індивідуальні здібності студентів і навчати відповідно до їх особливостей;
- ✓ вміння продуктивно, нестандартно організувати і проводити навчання і виховання, забезпечуючи творчий розвиток через використання креативних технологій;
- ✓ застосування форм і методів інноваційного навчання, яке передбачає врахування особистого досвіду і мотивів навчання, використання форм рефлексії і самооцінки;
- ✓ адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми творчого самовираження, здатність бачити позитивний розвиток;
- ✓ уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, в розвитку особистісних якостей;
- ✓ здатність і прагнення до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів;

Уведення інтерактивних методів навчання у навчальний процес буде ефективним, якщо дотримуватися об'єктивних закономірностей, що обумовлюють та регулюють використання інтерактивних технологій. Головними з них можна вважати переорієнтацію мотивації навчання студентів на активне пізнання, поступовість та плановість введення інтерактивних методів у навчальний процес, поєднання цих методів з іншими методами

формування знань та з активною самостійною роботою студентів, створення системи і алгоритму введення інтерактивних методів, володіння викладачем цією методикою та наявність розвинутих відносин партнерства, взаємоповаги між викладачем і студентами.

Креативні методики дозволяють плідно реалізовувати навчальну, виховну та розвиваючу функції педагогічного процесу, сприяють активному формуванню знань у студентів через самостійну роботу та колективне обговорення, розвивають та вдосконалюють інтелектуальні вміння, продуктивне та творче мислення, а також дозволяють активно формувати професійні якості майбутніх фахівців. Для викладача така організація навчання є дієвим способом отримання зворотного зв'язку, що сприяє можливості ефективно корегувати процес оволодіння знаннями та вміннями, організувати консультативну допомогу студентам у формуванні гуманістичного погляду.

Гуманістичний погляд підкреслює два моменти: унікальність учня і ставлення вчителя до учня.

Розглянемо загальні ознаки гуманістичних підходів в освіті в різних країнах світу [3] та їх дію в практичному застосуванні:

– виховний вплив повинен включати зону найближчого розвитку в умовах організованого, цілеспрямованого педагогічного процесу це відбудеться, якщо навчання відображає актуальний рівень і приводить до руху те, що має свій задум у зоні найближчого розвитку. Для успішної реалізації гуманістичної освіти необхідна позитивна готовність учня до сприйняття інформації, на включення до діяльності, причому, з одного боку, випадково, з іншого - в результаті спеціальної організації освітнього процесу;

– позитивно сформована мотивація.

Установка на виконання дії виникає за наявності двох умов коли:

1) в учня виникає потреба до дії; 2) існує ситуація до її задоволення [2].

На практиці бажано не примушувати учня вивчати англійську мову, лише тому що це модно. Важливо надати дитині право голосу, визначитися, в якому саме виді діяльності вона буде самореалізовуватись, прояв особистістю індивідуальних і професійних якостей [1].

Прикладом застосування цього положення в педагогічній діяльності вчителів ми вбачаємо в інноваційних формах і методах навчання, які при коректному використанні формують цілісну гуманізацію освітнього середовища. За основу взяті основні форми і методи на різних етапах розвитку учня, що пропонують Ю. Бабанський, А. Кузьминський, І. Лернер, В. Оніщук, І. Підласий, М. Скаткін, І. Харламов [4].

Рольові ігри надають можливість дослідити емоції і стосунки в учнівському колективі. Стосунки при вивченні іноземної мови можна зробити більш відкритими за допомогою комунікативних ігор.

Вважаємо корисним представити метод розмежування досягнень команд учнів при вивченні іноземної мови. Учнів об'єднують у групи з різним рівнем здібностей. Цей процес має 5 етапів:

1. Переказ (надання матеріалу у формі лекції).

2. Групова робота (акцент на результат роботи групи).
3. Контрольна робота (індивідуально).
4. Оцінка індивідуального прогресу.
5. Визнання команди.

6. Картинка – загадка. Матеріал поділяють на блоки. Представникам групи надають різні частини цілого для вивчення, і вони повинні навчити цьому інших. Це педагогічний прийом, при якому учні відповідають за оволодіння різними аспектами завдань і пояснення іншим. Специфіка в тому, що успішне виконання завдання залежить від кожного учня [3].

З вищезазначеного стає зрозумілим, що на практиці необхідно викликати мотивацію, застосовуючи інтерактивні методи і форми, а також впроваджувати інноваційні технології (інтерактивні, комп'ютерні, створення ситуації успіху та ін.), надати їй статусу установки і лише потім розпочинати прикладну діяльність, щоб в учня з'явився особливий стимул до виконання дії, причому це йому не буде набридати через застосування інноваційних форм, методів.

– *право дитини на свободу вибору і можливість заміни видів діяльності.* Це означає саморозкриття, самоактуалізацію, самопрояв, але це має носити характер розумного управління учнем. Відомо, що учень не в змозі зрозуміти свого майбутнього, не може зорієнтувати свою діяльність на майбутнє, він лише розуміє свої потреби. Важливо, як зазначають науковці, створити відповідний клімат створення особистісного потенціалу [3].

Гуманізація освітнього простору заснована на потребах особистості, бажаннях учня, розкритті внутрішніх сил та потужностей, що призводить до самореалізації особистості, з її власною індивідуальністю, та розкриттю неповторності у творчих пошуках та мисленні;

– *створення особливої атмосфери радості, творчості, добра.* Під час гуманізації освітнього процесу відбувається побудова стосунків на засадах співдружності, що дозволяє кожному учню йти по шляху самопізнання, самоповаги і самостійного навчання[3].

Відповідальність за впровадження суб'єкт - суб'єктної взаємодії лежить на вчителів, від якого залежить розвиток та стабільність діалогу, і таким чином, це дає поштовх до забезпечення дитині активності, а вчителів зворотний зв'язок, який допомагає стежити за ходом засвоєння знань і своєчасно вносити корективи, вибудовувати зону найближчого розвитку. Так дуже важливим є те, що це служить інструментарієм до діагностування здібностей, нахилів учня.

Підсумовуючи основні ознаки гуманізації освіти, зауважимо, що для реалізації гуманізації освітнього простору при вивченні іноземної мови на практиці головним завданням є спрямування освітньої стратегії на суб'єкт - суб'єктну взаємодію, забезпечення учням активності, відповідальності за результати навчання. Процес життєтворчості досягає кульмінації під час вирішального вибору в основних сферах самореалізації особистості.

Висновки.

Отже, узагальнивши основні ознаки й аспекти гуманізації освітнього простору, використання інноваційних методів і форм, усвідомлюємо, що майбутні вчителі виховують у собі навички до справжньої опіки, відкрити і

ефективну комунікацію, щирість, емпатію, теплоту.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підруч./ І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
2. Кривчикова Г.Ф. Інтерактивне навчання іншомовного писемного мовлення студентів мовних спеціальностей // Іноземні мови. 2002. №3. С.17-20.
3. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. - метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. К.: А.С.К., 2005. 192 с.
4. Просяник О.П. Інтерактивне онлайн навчання іноземній мові // Сучасні засоби навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах/ Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»/ Упорядник – доц. Нестеренко К.В. Харків: НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», 2013. С. 88.

Abstract. The article is devoted to the positive role of humanism in educational sphere that creates a comfort atmosphere, where a person has a desire to get knowledge, has an interest to demonstrate his abilities and expand the depth of his potential. Also the author pays attention to the main features of education process which should be based on humanization. So by tern, it helps to open the inner potential of a child and becomes the stimulus to the self - realization of a person due to child harmonic development.

Key words: *interaction, humanization, zone of the nearest development, method, educational sphere, personality, self - realization, form.*